

Received: 19 June 2020

Revised: 20 August 2020

Accepted: 30 August 2020

เทคนิคการสอนขิมแบบกลุ่มสำหรับเด็กประถมศึกษา GROUP TEACHING TECHNIQUE ON KHIM INSTRUMENT FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS

วนิดา พรหมบุตร¹Wanida Bhrammaputra¹

บทคัดย่อ

การสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีโดยทั่วไปจะเน้นรูปแบบการสอนที่เป็นแบบตัวต่อตัว แต่สำหรับการสอนในชั้นเรียนสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาที่มีเงื่อนไขเรื่องเวลา จำนวนผู้สอน จำนวนผู้เรียน ทำให้ผู้สอนจำเป็นต้องใช้วิธีการสอนแบบกลุ่มสำหรับการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรี การสอนปฏิบัติเครื่องดนตรี แบบกลุ่มจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับผู้สอน เนื่องจากต้องมีการเตรียมการสอนและวางแผนในหลายเรื่อง เช่น การคุมชั้นเรียน เนื้อหาการสอน สื่อการสอน เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายเชิงพฤติกรรมด้านทักษะดนตรีของรายวิชาที่ได้กำหนดไว้ ความท้าทายในการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีแบบกลุ่มจึงอยู่ที่การหาเทคนิคการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติเครื่องดนตรีได้ไปพร้อมกัน บทความนี้ได้เสนอเทคนิคการสอนขิมในชั้นเรียนสำหรับเด็กระดับประถมศึกษา โดยได้ถอดองค์ความรู้มาจากผลงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนพร้อมทั้งนำเสนอรายละเอียดเทคนิคการสอน โดยลำดับเนื้อหาของบทความออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) หลักการสอนปฏิบัติ 2) ขั้นตอนการสอนขิมแบบกลุ่ม 3) เทคนิคการสอนขิมเพื่อกระตุ้นความจำ โดยนำเสนอเทคนิคการสอนด้วยการใช้สื่อการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการจำด้วยเทคนิค 3 วิธีการ คือ การฝึกตีบนแผนผังจำลอง การใช้สีกำหนดตำแหน่งการตี และการฝึกตีบนอากาศด้วยจินตนาการ

คำสำคัญ: ขิม; ดนตรีไทย; เทคนิคการสอน; ประถมศึกษา

¹ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายประถมศึกษา (ศึกษาศาสตร์), อีเมล: wanidabhram@gmail.com

¹ Demonstration School of Khon Kaen University Primary School, e-mail: wanidabhram@gmail.com

Abstract

The traditional way of teaching Thai music usually emphasizes one-to-one instruction. Presently, when the music classes have been taught in the typical classrooms of primary schools, there are some conditions such as time limit, the number of instructors and the number of students leading to the change of such teaching method. As a result, teaching method needs to be adapted to be a group teaching. The group teaching on traditional Thai musical instruments; however, is a challenging issue for teachers. This is because teachers have to create a teaching plan with several concerns including classroom management, teaching content and materials in order to achieve the expected course learning outcomes. The challenge in group teaching on playing musical instruments is to find a teaching technique which assists both teachers and students to accomplish their targets of understanding and practicing skills in *Khim* playing. This paper aims to present a teaching technique on the *Khim* instrument for primary school students. The study is based on the findings of a classroom action research. According to the research findings, the article is divided into three main parts: 1) the principal of practical teaching, 2) group teaching, and 3) memory stimulation technique. The teaching methods for developing memory skills are divided into three steps which are practicing on the *Khim* chart, coloring the sound points, and playing by imaging.

Keywords: Khim; Thai music; Group teaching technique; Primary school

1. บทนำ

ซิม เป็นเครื่องดนตรีที่แพร่กระจายอยู่ในหลายประเทศทั้งยุโรปและเอเชีย โดยมีต้นกำเนิดมาจากเครื่องดนตรีของชาวเปอร์เซีย ในแถบตะวันออกกลาง เรียกว่า “ซานตูร์ (Santoor, Santur) อินเดีย เรียก “ซันตูร์ (Santoor)” จีน เรียก “หยางฉิน” ยุโรป เรียก “ดัลซิเมอร์ (Dulcimer)” สำหรับประเทศไทย สันนิษฐานว่า ซิมของไทยได้รับอิทธิพลมาจากการติดต่อการค้ากับพ่อค้าชาวจีนมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ และมีหลักฐานการบันทึกเสียงซิมลงแผ่นเสียงครั้ง เช่น แผ่นเสียงตราสุนัข (HMV) แผ่นเสียงตราพาร์โลโฟน (Parlophon) มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา (พูนพิศ อมาตยกุล, 2540, น. 234-235) การคงอยู่ของซิมในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลานานนี้ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ซิมซึ่งเป็นเครื่องดนตรีจากต่างชาติได้รับการยอมรับให้เป็นเครื่องดนตรีในวัฒนธรรมไทย

ความนิยม “ซิม” ในสังคมไทย ได้แพร่ขยายในวงกว้าง ทั้งในเชิงธุรกิจดนตรีและวงการการศึกษา ดนตรีของไทย สังเกตได้จากในรอบหลายสิบปีที่ผ่านมา ซิมได้เข้าไปมีบทบาทในวงการศึกษาดนตรีของสถาบัน การศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ความนิยมซิม เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด เพราะเป็นช่วงที่ละครเรื่อง “คู่กรรม” ได้เผยแพร่ทางโทรทัศน์สีช่อง 7 ทำให้ผู้ชม เกิดแรงบันดาลใจต้องการตีซิมให้ไพเราะเช่นเดียวกับตัวละครตัวเอกในละคร

ในด้านสถาบันการศึกษาก็ได้รับอิทธิพลไปด้วยเช่นกัน ได้มีการจัดการเรียนการสอนซิมในรายวิชา ดนตรีทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในมุมมองทางวิชาการด้านดนตรีศึกษา (Music education) สังเกตได้ว่า ซิมเป็นเครื่องดนตรีทางเลือกให้กับเด็กได้มี โอกาสเข้าถึงดนตรีมากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงกังวาล ไพเราะน่าฟัง สำหรับการศึกษา เชิงลึกในด้านการสอนดนตรี (Pedagogy music) โดยเลือกซิมเป็นเครื่องดนตรีศึกษา เช่น พิษณุภา มานะวิริยภาพ (2559) ศึกษาเรื่อง “การศึกษากระบวนการถ่ายทอดและเทคนิคการสอนซิมของอาจารย์ นิธิ ศรีสว่าง” และ สมชาย เอี่ยมบางยุง (2545) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดซิมของชมรมดนตรีไทย มูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)” ผลงานทั้งสองได้สะท้อนให้เห็นว่า เทคนิคการสอนซิมนั้น ได้ถูกพัฒนามาเป็นส่วนหนึ่งในวงการศึกษาดนตรีของไทย ทั้งที่เป็นรูปแบบเฉพาะของผู้สอนและเป็นหลักสูตร เฉพาะของสถาบันดนตรี ที่ได้ยกระดับให้ความสำคัญกับเทคนิคการสอนซิมในฐานะลิขสิทธิ์ทางภูมิปัญญา ของการสืบทอดทางดนตรีด้วยกัน

จากผลการศึกษาของ สมชาย เอี่ยมบางยุง (2545, น. 51-53) พบว่า หลักการสอนซิมของชมรม ดนตรีไทยมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ยึดหลักสำคัญในการสอนดนตรีไทยตามแนวทาง ที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้วางรากฐานไว้ ต่อมาอาจารย์ชนก สาคกริ ได้รวบรวมและ

ปรับเป็นแนวทางการสอนของมูลนิธิฯ โดยเรียกแนวทางการสอนซิมของมูลนิธิฯ ว่า “เทคนิค 18 ประการ” แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย **ขั้นตอนที่ 1** เตรียมให้ครบ 3 ดี ได้แก่ เครื่องดนตรีดี หมั่นฝึกฝีมือดี ครูดี **ขั้นตอนที่ 2** รู้จักฟังเสียง 5 ชนิด ได้แก่ เสียงในใจ เสียงที่เราบรรเลง เสียงที่ผู้อื่นบรรเลง เสียงที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง เสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการบรรเลง **ขั้นตอนที่ 3** ฝึกความแม่นยำ 5 ประการ ได้แก่ แม่นตา แม่นมือ แม่นหู แม่นใจ แม่นปาก **ขั้นตอนที่ 4** เรียนรู้มนต์เพลง 5 ข้อ ได้แก่ บุคลิกภาพดี มีความแม่นยำ สองประการ บังคับเสียงได้ตั้งใจ ควบคุมจังหวะเร็วช้าได้ตั้งใจ มีวิธีบรรเลงดี

ในประเด็นเดียวกัน พิชญภา มาณะวิริยภาพ (2559, น. 124-127) ได้อธิบายแนวทางการสอนซิมของนายนิธิ ศรีสว่าง ว่ามีหลักการในการจัดระดับการสอนซิมไว้ 3 ระดับ คือ ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง และกำหนดหลักการในการประเมินคุณสมบัติของผู้เรียน 3 ด้าน คือ ด้านการบรรเลงซิมที่ดี ด้านความเป็นนักดนตรี และด้านมารยาทของนักดนตรีไทย การสอนซิมของนายนิธิ ศรีสว่างได้วางระบบการสอนที่แตกต่างกันตามจำนวนผู้เรียนสองรูปแบบ คือ การสอนแบบตัวต่อตัว การสอนแบบรวม ซึ่งจะปรับแนวทางการสอนให้สอดคล้องกับเป้าหมายของผู้เรียน ในด้านเทคนิคการสอนซิมผู้สอนจะใช้หลักการแก้ไขจุดบกพร่องของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ไปพร้อมกับพัฒนาเทคนิคการตีซิมแบบต่าง ๆ ผ่านการศึกษาทำนองเพลงที่มีทำนองง่ายไม่ซับซ้อน ไปจนถึงเพลงที่มีทำนองยาวและซับซ้อนไปเป็นลำดับ

อย่างไรก็ตาม จากตัวอย่างข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นถึงหลักการสอนซิมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะทางดนตรีที่เป็นเลิศ ซึ่งอยู่ในบริบทเช่นเดียวกับโรงเรียนสอนดนตรีเฉพาะทาง แต่หากพิจารณาการสอนซิมที่อยู่ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ภายใต้กรอบหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ จะพบว่า ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอน อีกทั้งในด้านการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรียังมีความแตกต่างทางด้านความพร้อมของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความพร้อมในเรื่องสถานที่ เครื่องดนตรี และบุคลากร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ทางเลือกในการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในประเทศไทยมีความแตกต่างกันในหลายมิติ

ในมุมมองด้านการสอนดนตรี (Music pedagogy) การสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีสองรูปแบบ คือ การสอนเป็นรายบุคคลและการสอนแบบกลุ่ม มีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ส่วนมากการสอนปฏิบัติเป็นรายบุคคลดูเหมือนจะเป็นวิธีที่เป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีที่สามารถพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลของผู้เรียนได้รวดเร็วกว่าการสอนแบบกลุ่ม ในขณะที่การสอนแบบกลุ่มจะถูกเลือกมาใช้สอนในประเด็นที่เน้นเนื้อหาทางทฤษฎีดนตรี หรือการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อเสริมความรู้ทางดนตรี เช่น การให้นักเรียนช่วยกันคิดจังหวะการปรบมือ การเล่นเกมต่อทำนองเพลง เป็นต้น

ทางเลือกสำหรับการสอนปฏิบัติดนตรีแบบกลุ่ม จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายและเป็นโจทย์สำคัญที่ให้ผู้สอน

ต้องจัดการวางแผนอย่างเป็นระบบ พิจารณาบริบทที่เกิดขึ้น เพื่อจะนำมาสู่การพัฒนาวิธีการสอนที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยมีคำถามหลักสำหรับการพัฒนาเทคนิคการสอนแบบกลุ่ม คือ “**ทำอย่างไรครูหนึ่งคนจึงจะสามารถสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ**” บทความนี้ได้เสนอเทคนิคการสอนชมสำหรับเด็กระดับชั้นประถมศึกษา โดยการถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนโดย วนิตา พรหมบุตร, เอกพล ช่วยวงศ์ญาติ และ ภัสสร่า อินทรกำแหง (2556) เรื่อง การศึกษาผลการเรียนรู้ทักษะการตีฉิม โดยใช้สีและแผนผังเพื่อกระตุ้นทักษะการจำ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พร้อมทั้งนำหลักการทางทฤษฎีด้านการสอนบางอย่างมาปรับใช้ นำเสนอเป็นเทคนิคการสอนชม 3 วิธีการ ได้แก่ **การฝึกตีบนแผนผังจำลอง การใช้สีกำหนดตำแหน่งการตี และการฝึกตีบนอากาศด้วยจินตนาการ** โดยลำดับประเด็นในการนำเสนอครั้งนี้ หลักการสอนปฏิบัติ ขั้นตอนการสอนชมแบบกลุ่ม เทคนิคการสอนชมเพื่อกระตุ้นความจำ

2. หลักการสอนปฏิบัติดนตรี

ปัจจุบันวงการวิชาการด้านดนตรีศึกษา (Music education) ในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้ให้ความสนใจ ศึกษา วิจัย และจัดการเรียนการสอนวิชาดนตรีที่อยู่ภายใต้กรอบความคิดทางทฤษฎีทางด้านการสอนดนตรีของนักดนตรีศึกษาระดับโลก ได้แก่ **ดาลโครซ (Emile Jaques-Dalcroze) โคดาย (Zoltan Kodaly) ออร์ฟ (Carl-Orff)** และนักดนตรีศึกษาชาวเอเชียอีกหนึ่งท่าน คือ **ซูซูกิ (Shinichi Suzuki)** เป็นต้น ทฤษฎีการสอนดนตรีดังกล่าวนี้ ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมในแต่ละช่วงวัยของเด็กทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติของเด็กมาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาวิธีการสอนดนตรีที่เหมาะสม โดยที่นักวิชาการดนตรีต่างมีพื้นฐานความเชื่อว่า ดนตรีเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพทางการเรียนรู้ของเด็ก ดนตรีสามารถนำมาปรับใช้กับทักษะชีวิตได้ อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ในสาขาวิชาอื่นที่ไม่เพียงเฉพาะแต่ความรู้ทางด้านดนตรีเพียงอย่างเดียว ซูซูกิ (Shinichi Suzuki) เน้นการฝึกประสบการณ์การฟังให้กับเด็กอย่างสม่ำเสมอ จากต้นแบบเสียงที่มีคุณภาพ โดยคัดเลือกเพลงตามลำดับความยากง่าย เช่นเดียวกับการเรียนรู้ภาษาแม่ โดยให้ความสำคัญกับการฝึกในสามส่วน คือ การฝึกซ้อมคุณภาพเสียง การฝึกซ้อมเพื่อทบทวนเพลงเดิมที่เรียนมาแล้ว และการซ้อมสำหรับเพลงใหม่ (เฉลิมพล งามสุทธิ, 2549, น. 78-91) ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้นำมาปรับใช้และพัฒนาเป็นเทคนิคการสอนชมแบบกลุ่มในครั้งนี้

หลักการสอนดนตรีของนักวิชาการดนตรีศึกษาข้างต้น มีหลักการและวิธีการสอนดนตรีที่เหมาะสมสำหรับเด็ก หรือกล่าวได้ว่า ได้อาศัยธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กมาเป็นเครื่องมือสำหรับปลูกฝังความรู้และความเข้าใจทางด้านดนตรี คือ การเรียนรู้จังหวะ การเรียนรู้ทำนอง การเรียนรู้สัญลักษณ์ทางดนตรี การฝึก

ทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีและขับร้อง ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่ ฌูร์ท สุธงจิตต์ (2560, น. 3) เรียกว่า “กลวิธีการสอนดนตรี (Pedagogy)” พร้อมทั้งให้ข้อสังเกตว่า การสอนดนตรีของดาลโครซ โคดายและออร์พ มีกระบวนการเฉพาะที่ช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการรับรู้ดนตรีได้อย่างเป็นขั้นตอนและมีความหมาย

จากหลักการข้างต้น การฝึกซ้อมเพื่อทบทวนเพลงเดิมที่เรียนมาแล้ว และการซ้อมสำหรับเพลงใหม่ สามารถนำมาเป็นแนวทางที่ซูซูกิ (Shinichi Suzuki) ได้กล่าว เป็นแนวทางที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นหลักการ การสอนตีพิมพ์สำหรับเด็กระดับประถมศึกษาที่สอดคล้องกับหลักการสอนของกานเย (Gagné) (ทีศนา แซมมณี, 2553, น. 72-76) และได้นำมาเป็นแนวทางหลักสำหรับการสอนปฏิบัติพิมพ์ที่ได้นำเสนอในบทความนี้ คือ **การทำซ้ำและการย้ำทวน** ประกอบด้วย 3 วิธีการหลัก คือ ทบทวนก่อนเรียน เพิ่มความรู้ใหม่ ทบทวน ความรู้ใหม่ หลักการดังกล่าวยังได้ปรับใช้กับแนวทางการสอนดนตรีที่เป็นแบบแผนของไทยมาแต่โบราณ คือ “การสอนแบบมุขปาฐะ (Oral tradition)” ที่เน้นการสังเกตและทำตามแบบครู และนำมาปรับใช้กับ สื่อการสอนทางดนตรีที่สำคัญ คือ “โน้ตเพลง”

3. ขั้นตอนการสอนพิมพ์แบบกลุ่ม

ขั้นตอนการสอนพิมพ์แบบกลุ่ม เป็นแนวทางการสอนปฏิบัติพิมพ์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้เรียนประมาณ 10-15 คน ต่อผู้สอน 1 คน แบ่งเป็นสามขั้น คือ ขั้นเตรียม ขั้นสอน ขั้นประเมิน

3.1 ขั้นเตรียม เนื่องจากการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีแบบกลุ่ม เป็นบรรยากาศที่สามารถก่อให้เกิด ปัญหาระหว่างการสอนได้มากที่อาจเป็นอุปสรรคแก่ผู้สอนที่ไม่สามารถบรรลุผลของการสอนแต่ละครั้งได้ ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนสอน เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นโดยการเตรียม ความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานการเรียนรู้ของเด็ก การเตรียมเนื้อหา ที่จะสอน การเตรียมสื่อการเรียนรู้ และการสร้างแบบฝึกหัดที่ถอดมาจากบทเพลง รายละเอียดได้ดังนี้

3.1.1 เข้าใจพื้นฐานการเรียนรู้ของเด็ก หมายถึง ผู้สอนจะต้องเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ ของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางดนตรีของเด็กวัยประถมศึกษา สามารถแบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ ระดับ ประถม 1-3 และระดับประถม 4-6 โดยที่เด็กระดับประถม 1-3 ต้องสร้างสภาพแวดล้อมทางดนตรีที่ช่วยให้ เด็กมีพัฒนาการด้านจังหวะควบคู่ไปกับด้านทำนอง เช่น การเริ่มต้นขั้นเรียนด้วยการสาธิตการตีพิมพ์ ให้เด็กฟัง หรือครูอาจเปิดเสียงเพลงคลอเบา ๆ เพื่อให้เด็กฟังฝึกการสังเกตด้วยการฟัง ในขณะเดียวกัน ธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กในปัจจุบันอาจมีความแตกต่างจากในสมัยอดีตเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทาง สังคมและเทคโนโลยี ดังนั้นผู้สอนจะต้องสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อจะได้จัดการเรียนการสอน ได้อย่างเหมาะสม โดยลำดับแบบฝึกหัดการตีพิมพ์เป็นลำดับจากง่ายไปยาก

3.1.2 กำหนดเนื้อหาและเป้าหมายการสอน หมายถึง ผู้สอนเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสม

ทั้งนี้จำเป็นที่จะต้องพิจารณาเป้าหมายการเรียนรู้เป็นสองแบบ คือ เป้าหมายระยะยาว และเป้าหมายระยะสั้น เช่น เป้าหมายระยะยาว คือ ผู้เรียนสามารถบรรเลงเพลงซ้าง (พม่าเขว สองชั้น) ได้ ดังนั้นเป้าหมายระยะสั้น คือ การถอดวิธีการตีแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในเพลงซ้างมาเป็นแบบฝึกหัดให้ฝึกก่อนต่อเพลง โดยสามารถนำหลักการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิส (Davies' Instructional Model for Psychomotor Domain) (ทีศนา แคมมณี, 2553, น. 246) มาปรับใช้สำหรับสร้างแบบฝึกทักษะย่อยของการตีซิม เช่น การตีสองมือพร้อมกัน การตีสับมือซ้าย-ขวา เป็นต้น

3.1.3 เตรียมและสร้างสื่อที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก หมายถึง การใช้สื่อที่เหมาะสมและใช้ประโยชน์จากสื่อเป็นสื่อกลางสำหรับการสื่อสารกับเด็ก เครื่องดนตรีที่มีคุณภาพจึงนับว่าเป็นสื่อที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนปฏิบัติเครื่องดนตรี เนื่องจากผู้เรียนจะได้สัมผัสในเรื่องคุณภาพเสียงที่ดี และรูปร่างลักษณะของเครื่องดนตรีที่ได้มาตรฐาน ดังนั้นการเตรียมเครื่องดนตรีให้พร้อม เช่น ผู้สอนต้องตั้งเสียงของซิมให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานอยู่เสมอ หากสายขาดหรือชำรุดต้องซ่อมทันที อย่างไรก็ตามในเรื่องเตรียมความพร้อมของเครื่องดนตรีก่อนการบรรเลงนั้น ผู้สอนสามารถสอนและปลุกฝังให้ผู้เรียนรับผิดชอบด้วยตัวเองในเบื้องต้น เช่น สอนวิธีการยกซิม สอนวิธีการวางซิม สอนวิธีการวางไม้ซิม สอนวิธีการเก็บซิมด้วยตัวเอง เพื่อปลุกฝังความรับผิดชอบและระมัดระวังในการดูแลรักษาเครื่องดนตรี นอกจากนี้ยังมีสื่อเสริมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชั้นสอนได้ ได้แก่ สติกเกอร์ แแถบสี แผ่นผังซิมจำลอง โน้ตเพลง เป็นต้น

3.1.4 การสร้างแบบฝึกหัดโดยถอดมาจากบทเพลงที่จะเรียน หมายถึง ผู้สอนจะต้องวิเคราะห์บทเพลงที่จะใช้สอนล่วงหน้า ในเรื่ององค์ประกอบของดนตรี เช่น กลุ่มเสียง ลักษณะเด่นของทำนองเพลง ความช้า-เร็ว และวิธีการตีซิมแบบต่าง ๆ ที่ใช้ในบทเพลง หลังจากนั้นผู้สอนจะต้องนำสิ่งที่วิเคราะห์มาถอดเป็นแบบฝึกหัดการตีซิมอย่างง่ายให้กับผู้เรียน ตามรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิส (Davies' Instructional Model for Psychomotor Domain) ในขั้นสาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย (ทีศนา แคมมณี, 2553, น. 246) ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับงานวิจัยของจรัญ กาญจนประดิษฐ์ (2554, น. 93-117) ที่ได้นำหลักการของเดวิสมาปรับใช้กับการสอนขลุ่ยเพียงออ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับการสอนซิมสำหรับเด็กได้เช่นกัน ตัวอย่างการถอดทักษะการตีซิมจากบทเพลงมาเป็นแบบฝึกทักษะย่อย เพลงซ้าง (พม่าเขว สองชั้น) สามารถทำได้ดังตัวอย่างด้านล่าง

ตารางที่ 1 เพลงซ้าง (พม่าเขว สองชั้น) บรรทัดที่ 1 (วนิดา พรหมบุตร, ประเทศไทย, 2563)

----	---ซ้าง	---ซ้าง	---ซ้าง		-หนู-รู้	--จักซ้าง	-หรือ-เปล้า
----	---ซ	---ซ	---ซ	----	-ซ-ม	--รม	-ซ-ด
	ตีกระทบสองมือ				ตีเดินมือ		

ตารางที่ 2 ถอดเป็นแบบฝึกหัด ตีกระทบสองมือ (วนิดา พรหมบุตร, ประเทศไทย, 2563)

ซ้าย	----	---ช	---ช	---ช	----	---ช	---ช	---ช
ขวา	----	---ช	---ช	---ช	----	---ช	---ช	---ช

ตารางที่ 3 ถอดเป็นแบบฝึกหัด ตีเดินมือ ทำนองหลัก (-ช-ม --รม -ช-ด) (วนิดา พรหมบุตร, ประเทศไทย, 2563)

ซ้าย	----	-ช--	--ร-	-ช--	----	-ช--	--ร-	-ช--
ขวา	----	---ม	---ม	---ด	----	---ม	---ม	---ด

3.2 ขั้นสอน ขั้นสอนเป็นขั้นตอนที่ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้ ไปพร้อมกับการจัดการชั้นเรียน พร้อมทั้งนำสิ่งที่อยู่ในขั้นเตรียมมาปรับใช้อย่างเหมาะสม เทคนิคและวิธีการสอนที่นำมาปรับใช้ในขั้นสอนนี้ เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้สอนพึงกระทำ ได้แก่

3.2.1 การป้อนข้อมูลอย่างเป็นระบบ หมายถึง ผู้สอนจะต้องวางแผนการป้อนข้อมูลและความรู้เป็นระบบตั้งแต่เริ่มต้นไปตลอดของคาบเรียน ตัวอย่างเช่น ในการสอนแบบฝึกหัดการตีขิม จะต้องลำดับจากแบบฝึกหัดง่ายไปหายาก และในขณะที่ต่อเพลงเพื่อให้ผู้เรียนจำจะต้องต่อทีละหนึ่งพยางค์ (โน้ตตัวเดียว เช่น โด (ด) หรือ เร (ร) เพียงเสียงเดียว หรือต่อครั้งละหนึ่งคำ (กลุ่มโน้ตหลายตัว เช่น ดลชม หรือ ชมรด) และทำเช่นนี้ไปตลอดจนผู้เรียนสามารถจำและตีขิมได้จนจบแบบฝึกหัดหรือจบเพลง

3.2.2 ตัวอย่างที่สาธิตต้องชัดเจน หมายถึง ในขณะที่ผู้สอนทำการสาธิตการตีขิมให้ผู้เรียนฟังและสังเกตเป็นต้นแบบนั้น จะต้องมีความถูกต้อง ชัดเจน ทั้งในเรื่องของทำนองเพลง วิธีการใช้มือ และคุณภาพเสียงที่ใช้ การสาธิตการตีขิมเพื่อเป็นต้นแบบแก่ผู้เรียนในแต่ละครั้งนั้น ผู้สอนจะต้องระมัดระวังไม่ให้ต้นแบบนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมา หรือให้ทางเลือกหลายทางแก่ผู้เรียนเนื่องจากจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน ควรมีต้นแบบที่ชัดเจนเพียงตัวอย่างเดียว และเมื่อผู้เรียนสามารถเลียนแบบ หรือปฏิบัติได้จึงเริ่มต้นต่อทำนองใหม่เพิ่มขึ้น

3.2.3 ผู้สอนต้องใช้เวลาผู้เรียนในการทบทวนด้วยตัวเอง หลังจากผู้เรียนได้ฝึกสังเกตจากเสียงต้นแบบวิธีการตีขิมจากต้นแบบแล้ว ผู้สอนจะต้องให้เวลาผู้เรียนได้ฝึกฝนด้วยตัวเอง ทบทวนตนเอง สังเกตตนเองและเพื่อนรอบข้าง ประมาณ 1-2 นาที ก่อนที่จะให้ทุกคนฝึกซ้อมไปพร้อมกัน สิ่งสำคัญ คือ ผู้สอนจะต้องรู้จักรอ ใจเย็น ไม่รีบเร่งในการป้อนข้อมูลให้กับผู้เรียนมากเกินไป เนื่องจากถ้าผู้เรียนเกิดความสับสนและยังไม่สามารถจัดการกับระบบความคิดของตัวเองได้ในขณะบรรเลงแบบฝึกหัดใดแบบฝึกหัดหนึ่งแล้วได้ข้อมูลเพิ่ม จะทำให้ผู้เรียนไม่สามารถรับรู้ข้อมูลเพิ่มเติมไปอาจรวมไปถึงการเกิดข้อผิดพลาดในจุดใหม่ ทั้งที่ก่อนหน้านี้สามารถปฏิบัติได้อย่างแม่นยำ

3.2.4 ก่อนเลิกเรียนต้องบรรเลงพร้อมกันทุกครั้ง เมื่อผู้เรียนสามารถเรียนรู้และต่อเพลงตามที่ผู้สอนกำหนดไว้อย่างครบถ้วนแล้ว ก่อนเลิกเรียนผู้สอนจะต้องควบคุมชั้นเรียน ให้ผู้เรียนทุกคนบรรเลงพร้อมกันทุกครั้ง เพื่อเป็นการสรุปความรู้ที่เรียนในครั้งนั้น ผู้สอนสามารถใช้เสียงฉิ่ง เป็นสัญญาณในการควบคุมชั้นเรียน เช่น ถ้าได้ยินเสียงฉิ่งต่อเนื่องกัน 3 ครั้ง (ฉิ่ง ฉิ่ง ฉิ่ง) ทุกคนจะต้องเตรียมพร้อมสำหรับบรรเลงรวมกัน เป็นต้น การบรรเลงพร้อมกันยังสามารถช่วยให้ผู้สอนได้สังเกตเห็นปัญหาของผู้เรียนแต่ละคนและปัญหาในภาพรวมว่าเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้าง หากเกิดปัญหาก็สามารถนำไปแก้ไขได้ในการเรียนครั้งต่อไป

3.2.5 บันทึกพัฒนาการรายบุคคล เป็นสิ่งที่ผู้สอนควรทำทุกครั้งหลังการสอน เป็นการจดบันทึกข้อดี ข้อด้อย สิ่งที่ต้องพัฒนาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้สอนได้บันทึกเรื่องพัฒนาการของผู้เรียนนี้จะประโยชน์ต่อการดำเนินการสอนในระยะสั้นและระยะยาว ในการแก้ปัญหาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

3.2.6 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี บรรยากาศในการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ สำหรับเด็กระดับประถมศึกษา 1-3 มีความตื่นตัวและสนุกสนานกับบทบาทสมมุติ ผู้สอนสามารถนำวิธีการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation) มาปรับใช้กับการสื่อสารในชั้นเรียนเพื่อสร้างแรงจูงใจ เช่น การใช้คำพูดเชิงบทบาทสมมุติให้ผู้เรียนเป็นนักแสดงบนเวทีคอนเสิร์ต พร้อมทั้งให้ปรบมือให้กำลังใจหลังจากบรรเลงจบ เป็นต้น ความสอดคล้องในเรื่องของบรรยากาศที่ดีในชั้นเรียนยังช่วยเปิดโอกาสให้ผู้สอนได้สอดแทรกความรู้เรื่องมารยาทสำหรับการเป็นนักดนตรีที่ดี การเป็นผู้ฟังดนตรีที่ดีได้อีกด้วย รวมไปถึงการแสดงความเคารพตามขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย เช่น การไหว้ การนั่งพับเพียบ นอกจากนี้บรรยากาศในการเรียนเป็นกลุ่มยังส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกการสังเกต ทั้งในเรื่องการฟัง การบรรเลงเครื่องดนตรี การปฏิบัติตน ที่จะเรียนรู้ได้เร็วขึ้น รวมถึงความมั่นใจในการช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งผู้สอนสามารถนำสิ่งที่สอดแทรกในเรื่องมารยาทการบรรเลงเครื่องดนตรี ทั้งก่อนและหลังบรรเลงมาเป็นโอกาสในการคุมชั้นเรียนได้ดีมากขึ้น

3.3 ชั้นประเมิน การประเมินในด้านทักษะการปฏิบัติดนตรีในชั้นเรียนสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาจะต้องสอดคล้องกับเป้าหมายเชิงพฤติกรรมและความรู้ทางทฤษฎีที่ได้สอนในชั้นเรียน ดังนั้นผู้สอนจึงสามารถสร้างวิธีการประเมินผลได้ตามความเหมาะสม โดยอาศัยผลงานเชิงประจักษ์ในด้านการบรรเลงเครื่องดนตรีหลังจากที่ได้ให้เวลาผู้เรียนได้ทบทวนและฝึกซ้อมมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง หรือการประเมินในเชิงพัฒนาการทางดนตรีของแต่ละบุคคลจากประวัติการบันทึกพัฒนาการรายบุคคลสำหรับสร้างแนวทางการประเมินที่เหมาะสม เช่น การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางทักษะปฏิบัติการตีพิมพ์ด้วยบทเพลงที่เรียน การประเมินด้วยการใช้แบบทดสอบปรนัยเพื่อวัดความเข้าใจในเรื่องของบทเพลง ทำนอง จังหวะ เป็นต้น

4. เทคนิคการสอนขิมเพื่อกระตุ้นความจำ

การสอนเพื่อกระตุ้นความจำในทางการศึกษาได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยจอยส์และวิล โดยอาศัยหลัก 6 ประการ ได้แก่ การตระหนักรู้ (Awareness) การเชื่อมโยง (Association) ระบบการเชื่อมโยง (Link system) การเชื่อมโยงที่น่าขบขัน (Ridiculous association) ระบบการใช้คำทดแทน และการใช้คำสำคัญ (Keyword) (ทิตานา แชมมณี, 2553, น. 231) ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ดี ในกรณีของการสอนปฏิบัติขิมในขณะที่ปฏิบัติการทางทฤษฎีการสอน เสียงต้นแบบ และวิธีการบรรเลงต้นแบบของผู้สอน คือ สิ่งที่ผู้เรียนจะต้องสังเกตอย่างตั้งใจ ในขณะเดียวกันเสียงขิมและตำแหน่งของสายขิมที่ผู้เรียนต้องติลลงไปเพื่อเลียนแบบผู้สอนนั้น เป็นสิ่งที่ผู้เรียนกำลังสร้างการเชื่อมโยงสำหรับสร้างความจำด้วยตัวเอง

นอกจากนี้จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนขิมในระดับประถมศึกษา (วนิดา พรหมบุตร, เอกพล ช่วยวงศ์ญาติ และ ภัสสร่า อินทรกำแหง, 2556, น. 144-150) ยังพบว่า การใช้สีมากำหนดตำแหน่งสำหรับการตีขิมนั้นสามารถช่วยให้ผู้เรียนจดจำทำนองที่เป็นกลุ่มคำได้ เข้าใจในเรื่องการจัดหมวดหมู่ของทำนอง ในประเด็นที่สอดคล้องกัน มณฑนา เรื่องสกุลราช และคณะ ได้สรุปว่า สีช่วยให้เกิดการมองภาพแบบ Visual attention ส่วนการมองแบบ visual property selection ทำให้เกิดความตั้งใจก่อให้เกิดความจำ (มณฑนา เรื่องสกุลราช และคณะ, 2560, น. 1-10)

จากหลักการและผลวิจัยข้างต้นได้นำมาสู่การนำเสนอเทคนิคการสอนด้วยการใช้สื่อการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการจำด้วยเทคนิค 3 วิธีการ คือ การฝึกตีบนแผนผังจำลอง การใช้สีกำหนดตำแหน่งการตี และการฝึกตีบนอากาศด้วยจินตนาการ ดังนี้

4.1 การฝึกตีบนแผนผังจำลอง ปัญหาเบื้องต้นของผู้เรียนขิม คือ เกิดความสับสนกับสายขิมที่มีจำนวนมาก จึงทำให้ไม่สามารถแยกแยะตำแหน่งของสายขิมได้อย่างชัดเจน นำมาสู่ความไม่สามารถตีในตำแหน่งที่ถูกต้องได้ การตีบนแผนผังจำลอง เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รู้ตำแหน่งของเสียงต่าง ๆ ก่อนที่จะฝึกตีบนสายขิม วิธีการนี้ผู้สอนจะต้องสร้างสื่อการเรียนรู้เป็นแผนผังขิมจำลองด้วยวัสดุที่มีน้ำหนักเบา และมีความคงทนไม่ชำรุดง่าย โดยใช้สติ๊กเกอร์หรือกระดาษสีกำหนดตำแหน่งหย่องขิมและสายขิมบนแผนผังขิมจำลองนี้อาจจะเขียนโน้ตกำกับไว้ที่ตำแหน่งของสายขิมหรือไม่ก็ได้

การใช้แผนผังขิมจำลองเป็นสื่อการเรียนรู้นี้ จะต้องใช้หลังจากที่ผู้สอนสาธิตวิธีการตีให้ผู้เรียนดูหน้าชั้น หลังจากนั้นจึงให้ผู้เรียนทดลองตีตามตำแหน่งมีที่ครูสาธิต โดยผู้สอนจะต้องเปิดโอกาสและให้เวลาแก่ผู้เรียนในการหาตำแหน่งการตีตามต้นแบบที่ครูสาธิตระยะหนึ่ง แล้วจึงให้ทุกคนตีบนแผนผังขิมพร้อมกัน ในระหว่างนี้ผู้สอนจะต้องปลูกฝังความพร้อมเพรียงในการตีขิมแต่ละพยางค์โดยพร้อมเพรียงกันด้วยแนวจังหวะที่ไม่เร็วไม่ช้าเกินไปจนจบทำนองเพลงที่ครูต่อให้ อาจมีความยาวครึ่งละ 1 ห้องเพลง

ประโยชน์ของการใช้แผนผังจำลอง คือ ผู้เรียนจะมีสมาธิกับวิธีการใช้มือให้ถูกต้องกับตำแหน่งของสายขิมสำหรับการตีทำนองแต่ละชุด เนื่องจากหากให้ผู้เรียนตีบนขิมจริงหลังจากที่ผู้สอนสาธิตทันทีจะทำให้เกิดเสียงรบกวน และผู้เรียนไม่สามารถแยกแยะได้ว่าตนเองตีถูกตำแหน่งและได้เสียงถูกต้องหรือไม่ เนื่องจากการเรียนปฏิบัติเครื่องดนตรีแบบกลุ่ม โดยธรรมชาติผู้เรียนจะตื่นเต้นกับการได้เล่นเครื่องดนตรีจนละเลยในเรื่องของวิธีการบรรเลงที่ถูกต้อง ดังนั้นการใช้แผนผังขิมจำลองมาแทรกระหว่างขั้นตอนที่ผู้สอนสาธิตและผู้เรียนทดลองปฏิบัติ จะช่วยให้สามารถควบคุมชั้นเรียนได้ดียิ่งขึ้น เช่น เสียงรบกวนน้อยลง ผู้สอนสามารถประเมินความถูกต้องของจังหวะเพลงจากเสียงกระทบของหัวไม้ขิมกับแผนผัง ในขณะที่เดียวกันผู้เรียนก็จะได้สังเกตความถูกต้องของจังหวะจากเสียงของหัวไม้กระทบกับแผนผังขิม ด้วยวิธีการนี้แผนผังขิมจำลองจึงเป็นสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความจำกับการปฏิบัติกับเครื่องดนตรีและสามารถตีบนตำแหน่งสายขิมได้แม่นยำมากขึ้น

ภาพที่ 1 ผู้เรียนฝึกตีบนแผนผังขิมจำลอง
(วนิดา พรหมบุตร, ประเทศไทย, 2554)

4.2 การใช้สีกำหนดตำแหน่งการตี เทคนิคการใช้สีกำหนดตำแหน่งการตี เป็นวิธีการที่ช่วยเสริมให้การใช้แผนผังขิมจำลองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การใช้สีกำหนดตำแหน่งการตีสามารถกระทำได้สองรูปแบบแบบแรก คือ การใช้แถบสีต่างกันสามสีวางแบ่งโซนของระดับเสียงบนหน้าขิมชนิดหย่องสามโซน คือ แถบสีฟ้าวางโซนด้านซ้าย แถบสีแดง วางโซนกลาง แถบสีเหลืองวางโซนขวา เป้าหมายของการวางแถบสีทั้งสามสีนี้คือ ต้องการหลีกเลี่ยงภาพของตัวโน้ต (ด ร ม ฟ ซ ล ท) ที่เป็นอักษรอยู่บนหน้าของขิมที่มีผลทำให้ผู้เรียนติดภาพตำแหน่งเสียงกับตัวโน้ตไปพร้อมกัน ซึ่งจะทำให้พัฒนาการทางการฟัง การสังเกตลดน้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับผู้เรียนที่ได้รับการฝึกแบบไม่ใช้โน้ตบอกระดับเสียงวางด้านข้างของหย่องขิม

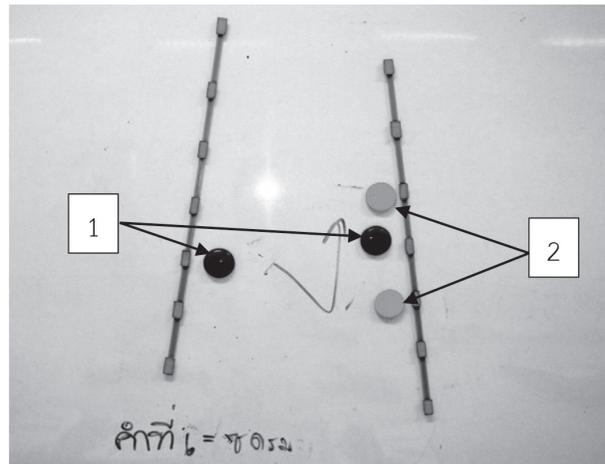
การใช้แถบสีแบ่งโซนของเสียงซิมจึงถูกนำมาปรับใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดภาพจำใหม่ แทนตัวอักษร **ด ร ม ฟ ซ ล ท** บนหน้าซิม ภาพจำที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงตำแหน่งอย่างคร่าวๆของเสียงต่าง ๆ ดังนั้นในขณะที่ต่อเพลง หรือตีซิมผู้เรียนจะได้ฝึกสังเกตมากขึ้นว่า ตำแหน่งโน้ตแต่ละตัวนั้นอยู่ในตำแหน่งใด การปรับสายตาของผู้เรียนจึงเป็นการสังเกตลำดับของหย่องซิม ได้ฝึกสังเกตจำนวนหย่องที่ถูกข้ามระหว่างการตี ได้ฝึกสังเกตระดับเสียงโดยใช้จินตนาการและภาพจำเรื่องสีแทนที่ตัวอักษร วิธีการที่หลีกเลี่ยงการวางแผ่นกระดาษที่ปรากฏอักษร **ด ร ม ฟ ซ ล ท** บนหน้าซิมนี้พบว่า จะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านการตีซิมได้ดีขึ้น ทักษะการจำขณะต่อเพลงทำได้ดีขึ้น ในวิธีดังกล่าวนี้สามารถใช้อักษร **ด ร ม ฟ ซ ล ท** วางกำกับตำแหน่งของเสียงซิมแต่ละหย่องไว้ที่แผ่นผังซิมจำลองที่ผู้สอนใช้เป็นสื่อกลางสำหรับสาธิตให้ผู้เรียนดูพร้อมกัน

ภาพที่ 2 การใช้แถบสีเพื่อจำแนกเสียงสูง-ต่ำของซิม (สีฟ้า-สีแดง-สีเหลือง)

(วนิดา พรหมบุตร, ประเทศไทย, 2562)

เทคนิคการใช้สีกำหนดตำแหน่งในการตีซิมยังสามารถกระทำได้อีกแบบหนึ่ง คือ การใช้สีบนสื่อที่เป็นภาพแผ่นผังซิมเพื่อเป็นสัญลักษณ์บอกผู้เรียนสองสิ่งไปพร้อมกัน คือ 1) กำหนดตำแหน่งของกลุ่มทำนองบนหน้าซิม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดภาพการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง 2) กำกับการใช้มือขวา-ซ้ายที่เหมาะสมเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจการแบ่งมือที่ถูกต้อง การกำหนดตำแหน่งของกลุ่มทำนอง เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนทำสัญลักษณ์โดยใช้สีกำหนดตำแหน่งของทำนองครั้งละสองหรือสี่ตัวโน้ต เพื่อให้ผู้เรียนเกิดภาพจำของตำแหน่งที่จะตีบนหน้าซิมว่าอยู่ในส่วนใดของหน้าซิม ในขณะเดียวกันตำแหน่งกลุ่มทำนองที่ได้กำหนดไว้จะต้องกำหนดสีที่สัญลักษณ์จำนวนสองสี (สีใดก็ได้) เพื่อเป็นข้อสังเกตว่าตำแหน่งของโน้ตแต่ละตัวจะต้องใช้มือขวาหรือมือซ้ายอย่างถูกต้อง

ภาพที่ 3 การใช้สีกำหนดตำแหน่งการใช้มือ โดยจุดน้ำเงิน (1) ใช้มือซ้าย และจุดแดง (2) ใช้มือขวา
(วนิดา พรหมบุตร, ประเทศไทย, 2554)

4.3 การฝึกตีบนอากาศด้วยจินตนาการ การฝึกตีบนอากาศด้วยจินตนาการ เป็นอีกเทคนิคหนึ่ง ที่ฝึกให้ผู้เรียนใช้จินตนาการส่วนตัว สำหรับบันทึกความจำตำแหน่งการตีขิมแต่ละกลุ่มทำนอง ขั้นตอนแรก จะเริ่มด้วยผู้สอนสาธิตการตีจากแผนผังจำลองที่อยู่บนกระดานหน้าชั้นเรียน พร้อมทั้งท่องทำนองเพลง ขณะสาธิต ผู้เรียนจะได้ฟังทำนองต้นแบบจากการท่องโน้ตของผู้สอน พร้อมกับการสังเกตวิธีการแบ่งมือซ้าย และขวาที่เหมาะสมกับทำนองแต่ละรูปแบบ หลังจากที่ผู้สอนสาธิตให้ดูซ้ำอย่างน้อยสามครั้งแล้ว จึงสื่อสาร กับผู้เรียนด้วยประโยคสำคัญว่า “ตามองบนกระดาน มือตีอากาศ” ในขั้นตอนนี้ผู้สอนจะต้องสาธิตการตีขิม ที่แผนผังจำลองบนกระดานหน้าชั้นเรียนพร้อมการท่องโน้ต ไปพร้อมกับให้ผู้เรียนฝึกตีขิมบนอากาศตาม การเคลื่อนไหวของมือครู เพื่อให้ผู้เรียนจดจำการเคลื่อนไหวของมือพร้อมกับการใช้จินตนาการสร้างระบบ ความจำด้วยตัวเอง หลังจากที่ฝึกตีบนอากาศแล้วจึงอนุญาตให้ผู้เรียนตีบนสายขิม วิธีการนี้เป็นเทคนิคการสอน ที่เหมาะสมกับจำนวนผู้เรียนที่มีจำนวนมาก (10-15 คน) ต่อผู้สอนหนึ่งคน

ข้อดีประการหนึ่งของการฝึกตีบนอากาศด้วยจินตนาการนี้ คือ ช่วยให้ผู้สอนสามารถคุมชั้นเรียน ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากเป็นการดึงดูดความสนใจผู้เรียนให้สังเกตการเคลื่อนไหว การใช้มือของผู้สอนไปพร้อมกับการเคลื่อนไหวของตนเอง ส่วนมากบรรยากาศชั้นเรียนในช่วงขั้นตอนนี้จะพบว่า ผู้เรียนจะตั้งใจฟังครูท่องโน้ต และตั้งใจตีบนอากาศตามจังหวะและทำนองเพลงที่ครูสาธิต อย่างไรก็ตามผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญกับการสาธิตด้วยจังหวะซ้ำๆ ไม่เร่งจนเกินไป เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้คิดตามและใช้จินตนาการได้ทันกับเนื้อหาที่กำลังเรียน

เทคนิคการตีบนอากาศก่อนการตีที่ขิมจริงนั้น ช่วยฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดและจินตนาการสร้างภาพจำด้วยตนเอง ถึงแม้ผู้เรียนอาจจะมึนวิธีการสร้างภาพจำที่อาจแตกต่างกัน แต่เมื่อผู้สอนได้ทำกระบวนการของการสาธิต การท่อนोट การให้เวลากับผู้เรียนได้จัดระบบความคิดของตัวเองในแต่ละช่วงเวลาของการต่อทำนองเพลงใหม่ พบว่า ผู้เรียนจะสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้และสามารถปฏิบัติเครื่องดนตรีได้โดยพร้อมเพรียงกัน

ภาพที่ 4 ผู้สอนสาธิตการตีขิม

(วนิดา พรหมบุตร, ประเทศไทย, 2562)

5. บทสรุป

เทคนิคการสอนขิมแบบกลุ่มจากบทความนี้ หมายถึง วิธีการสอนทักษะการบรรเลงขิม สำหรับผู้เรียนหลายคนต่อจำนวนผู้สอนหนึ่งคน โดยที่ได้นำเสนอเทคนิคการสอนขิมเพื่อกระตุ้นความจำ 3 วิธีการคือ 1) การฝึกตีบนแผนผังจำลอง 2) การใช้สีกำหนดตำแหน่งการตี 3) การฝึกตีบนอากาศด้วยจินตนาการ ซึ่งเป็นการถอดองค์ความรู้มาจากงานวิจัยของ วนิดา พรหมบุตร, เอกพล ช่วยวงศ์ญาติ และ ภัสสรานินทรกำแหง (2556) เรื่อง การศึกษาผลการเรียนรู้ทักษะการตีขิม โดยใช้สีและแผนผังเพื่อกระตุ้นทักษะการจำ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พร้อมทั้งได้นำหลักการทางด้านดนตรีศึกษาของ ชูชุกิ ในเรื่อง การใช้สัญลักษณ์เพื่อกระตุ้นความจำ พร้อมทั้งการทำซ้ำ ทบทวนความรู้เดิมก่อนเพิ่มความรู้ใหม่ แนวทางการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีแบบกลุ่ม เป็นวิธีการที่ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สมจริง พร้อมกับการเรียนรู้ผ่านโน้ต ฝึกทักษะการฟังและเรียนรู้ด้วยตัวเอง เทคนิคการสอนขิมทั้งสามวิธีการข้างต้น จะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนปฏิบัติเครื่องดนตรีในชั้นเรียนที่มีผู้เรียน

จำนวนมาก เทคนิคดังกล่าวจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นก็ต่อเมื่อ ผู้สอนสามารถสร้างสื่อการเรียนรู้โดยใช้ สีสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ และบทเพลงที่เหมาะสมกับช่วงอายุของเด็กประถมศึกษา โดยจะต้องคำนึงถึง การจัดการเรียนการสอนที่สามารถฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะการสังเกต ด้วยการดูและการฟังไปพร้อมกัน วิธีการดังกล่าวจะช่วยพัฒนาความจำ ความเข้าใจเรื่องจังหวะและทำนองของนักเรียนได้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ วนิดา พรหมบุตร, เอกพล ช่วยวงศ์ญาติ และ ภัสสร่า อินทรกำแหง (2556) วิธีการสอนขิม แบบกลุ่มข้างต้น ยังสามารถนำไปปรับใช้กับการสอนเครื่องดนตรีชนิดอื่นได้อีกเช่นกัน เช่น การนำวิธีการตี บนอากาศด้วยจินตนาการไปปรับใช้กับการสอนเครื่องดนตรีประเภทเป่าพาทย์ ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวงใหญ่ เป็นต้น

6. รายการอ้างอิง

- จรัญ กาญจนประดิษฐ์. (2554). การศึกษาพัฒนาการทักษะการเป่าขลุ่ยเพียงออโดยใช้รูปแบบการสอนทักษะ ปฏิบัติของเดวิส (Davies' Instruction Model for Psychomotor Domain) และสอดแทรก คุณธรรมด้านความเพียรของนักศึกษาที่เรียนรายวิชา 864 382 ทักษะดนตรีไทย 2. *วารสาร ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 3(2), 93-117.
- เฉลิมพล งามสุทธิ. (2549). *เอกสารคำสอนวิชาหลักสูตรและการสอน 2*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา ดุริยางคศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2560). *วิธีวิทยาการสอนดนตรี*. กรุงเทพมหานคร: พรณิพริ้นติ้งเซ็นเตอร์.
- ทิตินา แคมมณี. (2553). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- พิชญาภา มานะวิริยาภ. (2559). *การศึกษาระบบการถ่ายทอดและเทคนิคการสอนขิมของอาจารย์นิธิ ศรีสว่าง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ประเทศไทย.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2540). *ลำนํ้าสยาม: งานค้นคว้าเรื่องดนตรีไทยจากแผ่นเสียงเก่า*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- มณฑนา เรื่องสกุลราช, กาญจนา รัตนปรีดานันต์, จุฑามาศ พงษ์ช่างอยู่, นํ้าทิพย์ หวังวิวัฒน์เจริญ, ปาณัช อชินธราภกร, สิรินันท์ สามัคคีนนท์ และกิตติพงษ์ คงสมบุญ. (2560). ผลของสีที่มีต่อความจำ ของนิสิตคณะแพทย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, องค์กรักษ์. *เวชสารวิทยาศาสตร์การแพทย์ มศว*, 1-10. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2563 จาก <http://med.swu.ac.th/research/images/60-3-20/1-10.pdf>

- วนิดา พรหมบุตร, เอกพล ช่วยวงศ์ญาติ และภัสสร่า อินทรกำแหง. (2556). การศึกษาผลการเรียนรู้ทักษะการตีพิมพ์ โดยใช้สีและแผนผังเพื่อกระตุ้นทักษะการจำ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 36(3), 144-150.
- สมชาย เอี่ยมบางยูง. (2545). *กระบวนการถ่ายทอดคิขิมของชมรมดนตรีไทยมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, ประเทศไทย.